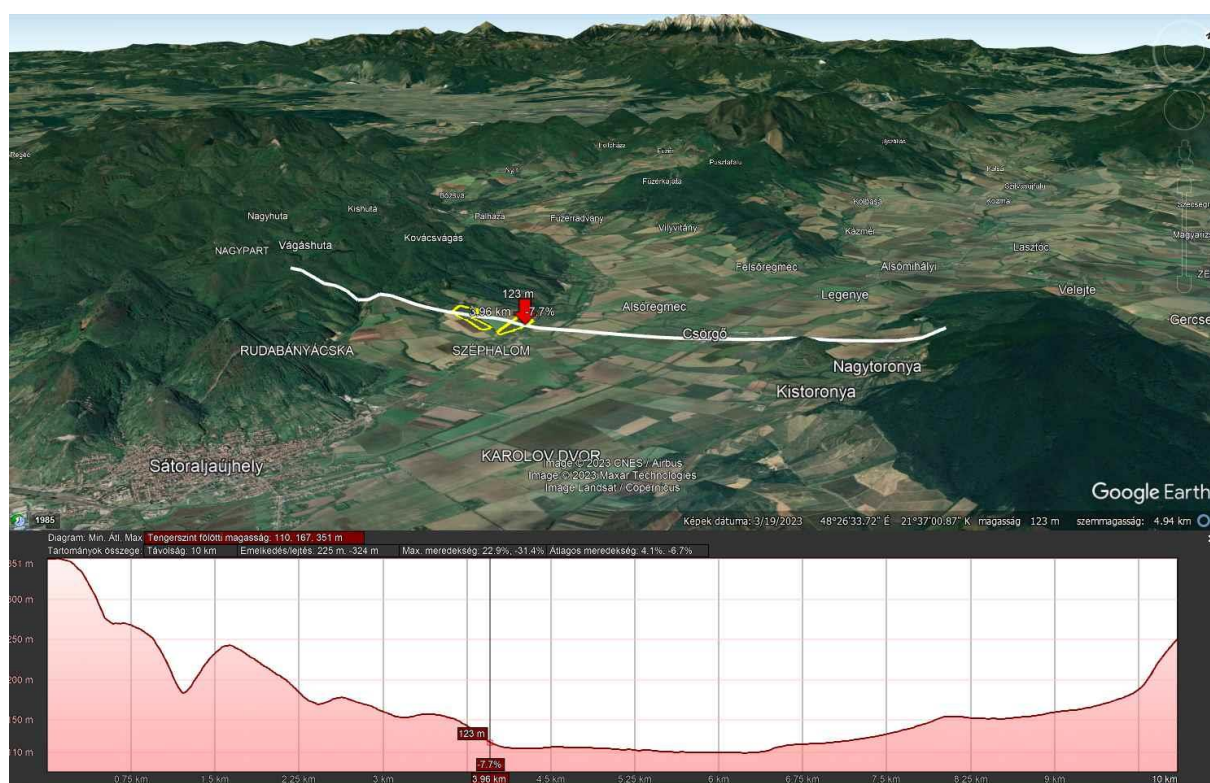

Örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezet

3989 Alsóregmec, 069/7; 069/14 és 074 hrsz.-ú öntözőtelep kialakításához

Tartalom

Előzmények	2
Az örökségvédelmi hatástanulmány tartalma	4
A kutatási terület elhelyezkedése, domborzati viszonyai	5
A kutatási terület a történeti térképeken.....	8
A kutatási terület a légifelvételek fényében	12
Régészeti értékleltár	16
Régészeti Terepbejárás	18
Összefoglalás	21
Beruházástípusok és a hozzájuk tartozó régészeti feladatellátás menete	21
Nyilatkozat	24

Előzmények

3989 Alsóregmec, 069/7; 069/14 és 074 hrsz.-ú öntözőtelep kialakításához tervezett beruházási területre Ófi Kiskertje Kft. Öntözési Közösség (3989 Alsóregmec, 069/7. hrsz.) megbízásából kaptunk felkérést örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezet elkészítésére a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei kormányhivatal Iktatószám: BO/32/06565-19/2023-számú hiánypótlásában foglaltak alapján:

A Hivatal régészeti tekintetben az alábbi hiánypótlást írta elő:

- Amennyiben a tervezett beruházás nem minősül Kötv. 7. § 20. pontja szerinti nagyberuházásnak, nyújtsa be:

A kulturális örökség védelmének szakkérdésében szakvélemény kialakításához a tervezett fejlesztéssel érintett terület egészére elkészítettetett örökségvédelmi hatástanulmányt a tervezett építési tevékenység által érintett régészeti örökségi elemek és régészeti lelőhelyrészek pontos meghatározása céljából.

Az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésének célja, hogy felderítse, felmérje a tervezett beruházással kapcsolatos örökségvédelmi hatásokat és javaslatot tegyen az örökségvédelmi értékek megóvására.

Örökségvédelmi hatástanulmány, készítése nélkül előfordulhat, hogy egy a településen belül tervezett beruházási, fejlesztési terület kivitelezés közben kiderülő régészeti, vagy műemléki érintettsége meggátolhatja a beruházás megvalósulását, esetleg váratlan, előre nem számított régészeti feladatellátást tesz szükségessé, mely komolyan befolyásolhatja a tervezett beruházás bekerülési költségeit és megvalósíthatóságát. Régészeti lelőhely területén korlátozottan lehet földmunkát végezni, valamint a régészeti örökség emlékei csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el. A régészeti lelőhelyek veszélyeztetése, megsemmisítése, akár csak részlegesen is, örökségvédelmi bírság kiszabását vonja maga után.

Ennek érdekében a tanulmány elkészítése során vizsgáljuk és ellenőrizzük, szükség esetén korrigáljuk a Miniszterelnökség által vezetett hivatalos régészeti lelőhely-nyilvántartásnak a kutatási területre

vonatkozó adatait. Vizsgáljuk a kutatási területre vonatkozó múzeumi adattári-, szakirodalmi adatokat, a területre vonatkozó történeti térképi és légi felvétel állományokat.

A fejlesztési terv készítőjével egyeztetve bemutatjuk a terv által várható, régészeti lelőhelyeket érintő változásokat. Vizsgáljuk azok hatását a régészeti lelőhelyekre, valamint kezelési javaslattal élünk a terv által biztosított területhasználati változtatások és a régészeti lelőhelyek összefüggésében.

A Kormány 68/2018 (IV.9.) rendelete az örökségvédelmi hatástanulmányról 14. sz. melléklete rögzíti a településrendezési eszközök esetében készített örökségvédelmi hatástanulmány részletes tartalmi követelményeit. Jelen hatástanulmány ezek alapján készült.

Az örökségvédelmi hatástanulmány tartalma

A települési örökségvédelmi hatástanulmány szöveges dokumentum, azonosításra alkalmas térképi ábrázolással, fotókkal és egyéb adatokkal, amely legalább az alábbiakat tartalmazza:

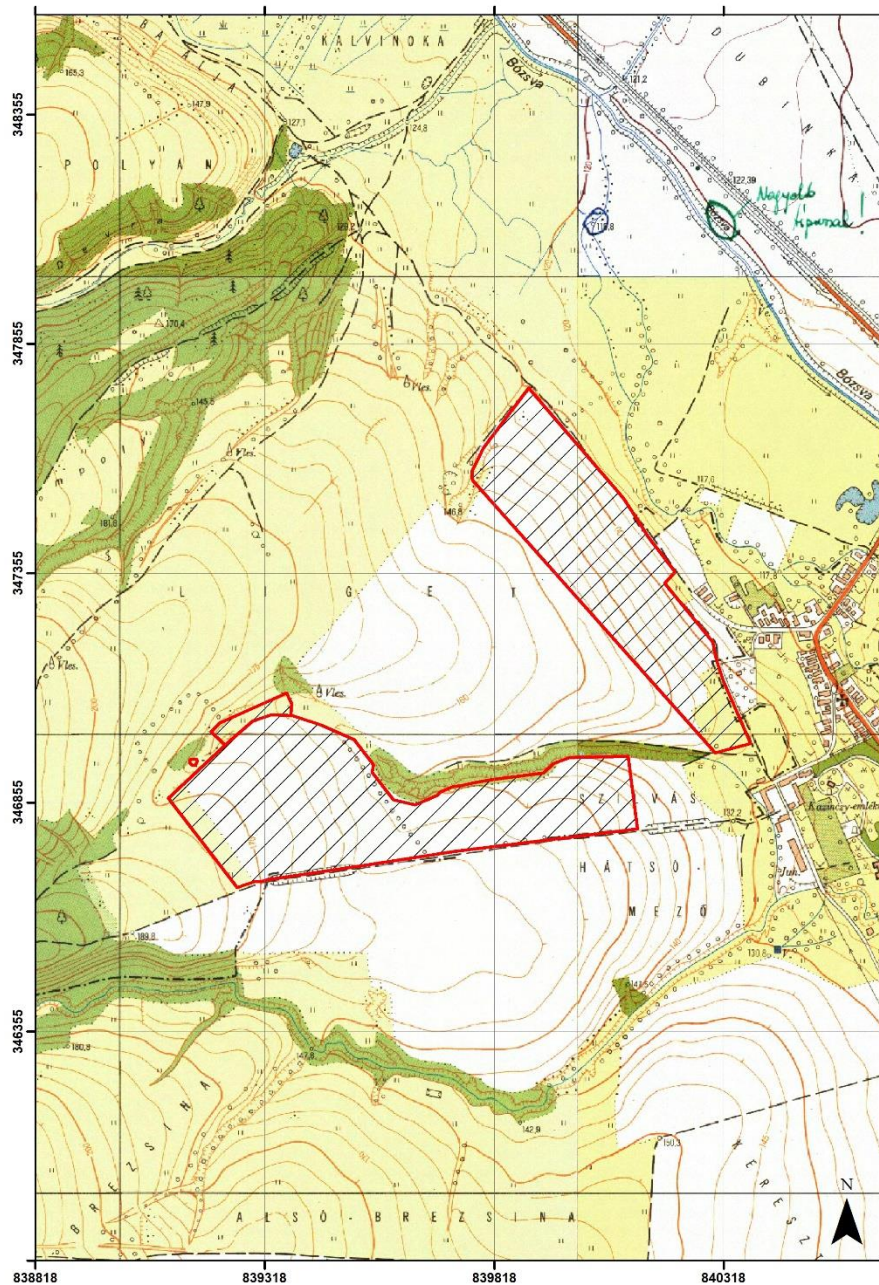
1. Örökségvédelmi vizsgálat:
 - 1.1. A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag),
 - 1.2. A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással,
 - 1.3. A védett műemléki értékek települési értékleltára, amely értékkataszterben tartalmazza:
 - 1.3.1. a világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területeket,
 - 1.3.2. az országos építészeti örökség elemeit,
 - 1.3.3. a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket.
 - 1.4. A helyi építészeti örökség települési értékleltára, amely értékkataszterben az önkormányzati főépítész által meghatározottak szerint tartalmazza a helyi építészeti örökség országos vagy helyi védelemre méltó elemeit:
 - 1.4.1. településszerkezetet,
 - 1.4.2. telekstruktúrát és az utcavonal-vezetést,
 - 1.4.3. utcaképet vagy utcakép részletet,
 - 1.4.4. egyéb településkarakter elemeket,
 - 1.4.5. építményrészletet vagy az alkalmazott anyaghasználatot, tömegformálást, homlokzati kialakítást,
 - 1.4.6. táj- és kertépítészeti alkotást, egyedi tájértéket, növényzetet,
 - 1.4.7. szobrot, képzőművészeti alkotást, utcabútort.
2. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése:
 - 2.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése.
 - 2.2. A 2.1. pontban szereplő változások hatásai:
 - 2.2.1. a régészeti örökségre,
 - 2.2.2. a történeti településre, település- és tájszerkezetre,
 - 2.2.3. a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre.
 3. Az értékvédelmi terv tartalmazza:
 - 3.1. az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények, valamint
 - 3.2. az önkormányzati feladatok meghatározását.

Munkánkban értelemszerűen kizárólag a kutatott terület régészeti értékeivel foglalkozunk.

A törvény által előírt kötelező tartalmi elemeket kiegészítettük a régészeti lelőhelyek meghatározására és értelmezésére vonatkozó szakmai kritériumokkal.

A kutatási terület elhelyezkedése, domborzati viszonyai

A beruházó képviselőjétől az alábbi alaptérképeket kaptuk a beruházási terület 3989 Alsóregmec, 069/7; 069/14 és 074 hrsz.-ú öntözőtelep lehatárolására.

1. ábra A kutatási terület elhelyezkedése

A kutatási területen gyümölcsös, csepegtetési öntözőrendszer, kisméretű víztározó medence, forrásfoglatat kerül kialakításra. A csepegtetési rendszer a felszínhez közel 0,5 m mélységben földbe

lefektetett vezetékekből épül fel. A vezetékek lefektetése során végzett földmunka – amennyiben a területen lennének régészeti lelőhelyek – roncsolhatja azokat.

A terület közigazgatásilag Alsóregmec déli határában található, megközelítése Sátoraljaújhely-Széphalom irányából lehetséges.

A kutatandó terület két részre tagolható, egy északi és egy déli részre.

Az északi rész 900 méter hosszú, 220 méter széles ÉNy-DK irányú terület egy ÉK-i kitettségű domboldalon. 125-150 mBf között helyezkedik el.

A déli rész 1000 méter hosszú, 350 illetve 150 méter széles Ny-K irányú terület, egy ÉK-i kitettségű domboldalon. 150-175 mBf között helyezkedik el

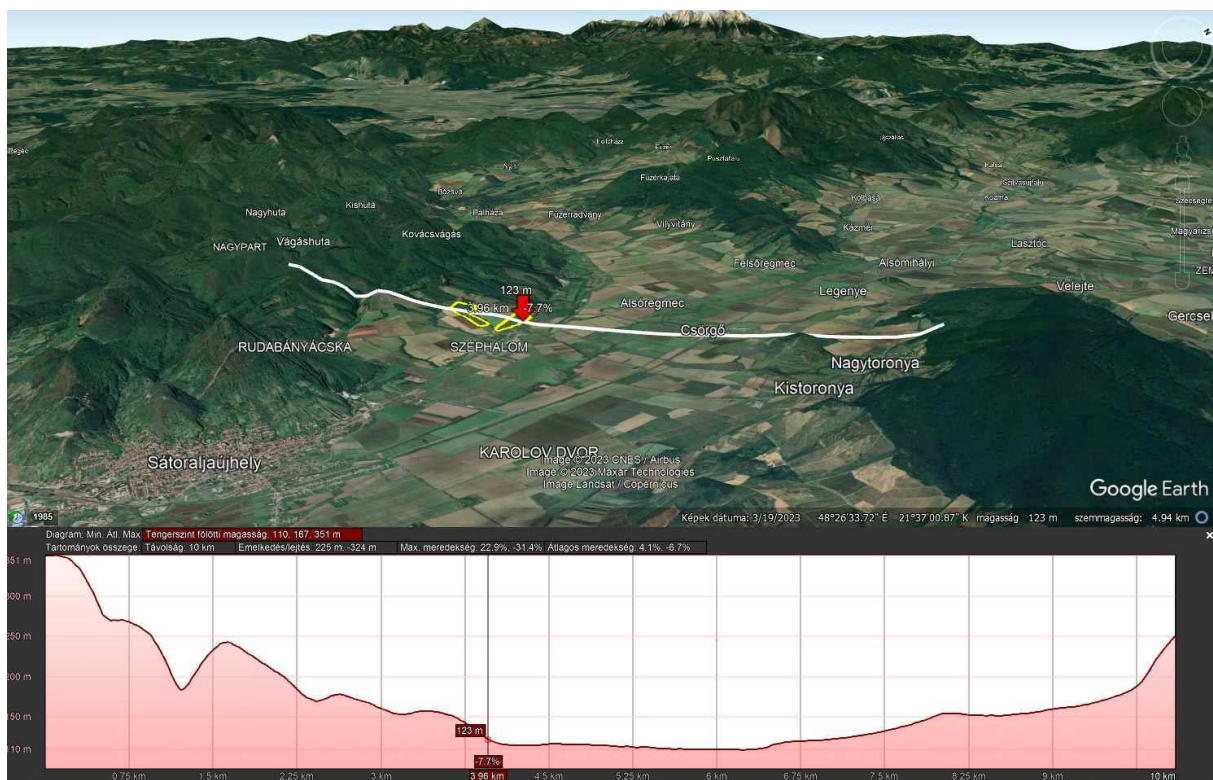
Az északi rész a *Liget-dűlő*, míg a déli rész a *Szilvás-dűlő*. A kettőt egy mély vízmosás választja el egymástól, melyben egy forrás is található.

A kutatandó terület a *Zempléni-hegység* keleti széle, ahol az 576 mBf magasságú *Fekete-hegy* keleti lejtői lefutnak a 130 mBf síkon futó *Ronyva*, illetve az abba torkolló *Bózsva* völgyébe.

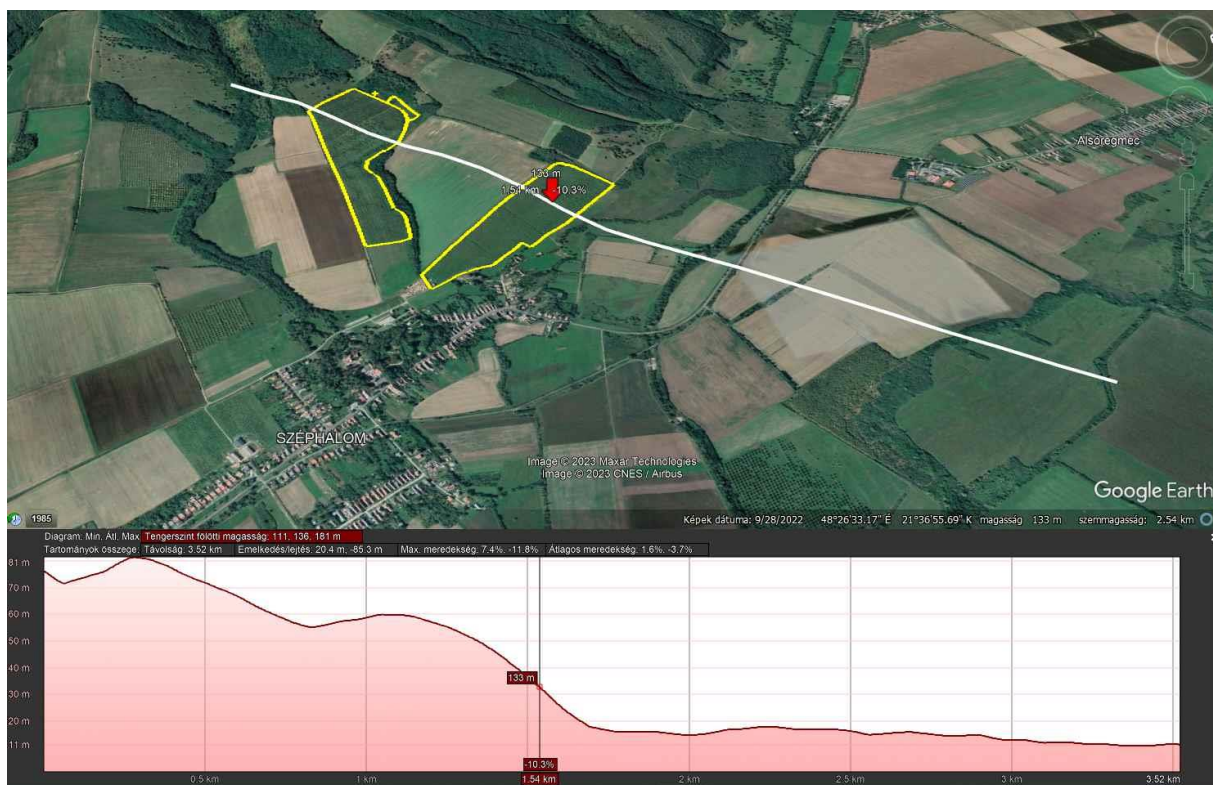
A kutatandó terület a *Ronyva-Bózsva* síkot határoló dombok keleti, még meredek lejtőjén található.

A megtelepedésre alkalmas felszínek e dombok keleti lába előtt, a dombok és a patak völgyek találkozásánál helyezkednek el.

A kutatási terület környezetének földrajzi viszonyait, a *Ronyva-völgyön* keresztben húzott, a kutatási területet érintő alábbi metszetek mutatják:

2. ábra A kutatási terület metszete

3. ábra A kutatási terület metszete

A metszeteken látható, hogy a kutatási terület a patak völgy síkságra nyugatról lefutó dombok meredek oldalán található.

A kutatási terület a történeti térképeken

Az értékleltár elkészítése során, valamint a tájhasználat sajátosságainak megismerése, így a régészeti korokban megtelepedésre alkalmas helyek meghatározása során jelentős haszonnal forgathatók a területről rendelkezésre álló 17-19. századi történeti térképek. E térképek részben ábrázolnak olyan elemeket, melyek maguk is régészeti emlékek (puszta templom, erődítés árok), részben, mivel a jelentős természetátalakítással járó vízrendezés előtt készültek, a régészeti lelőhelyek környezetének rekonstrukcióját, illetve a megtelepedésre alkalmas helyek kiválasztását segítik.

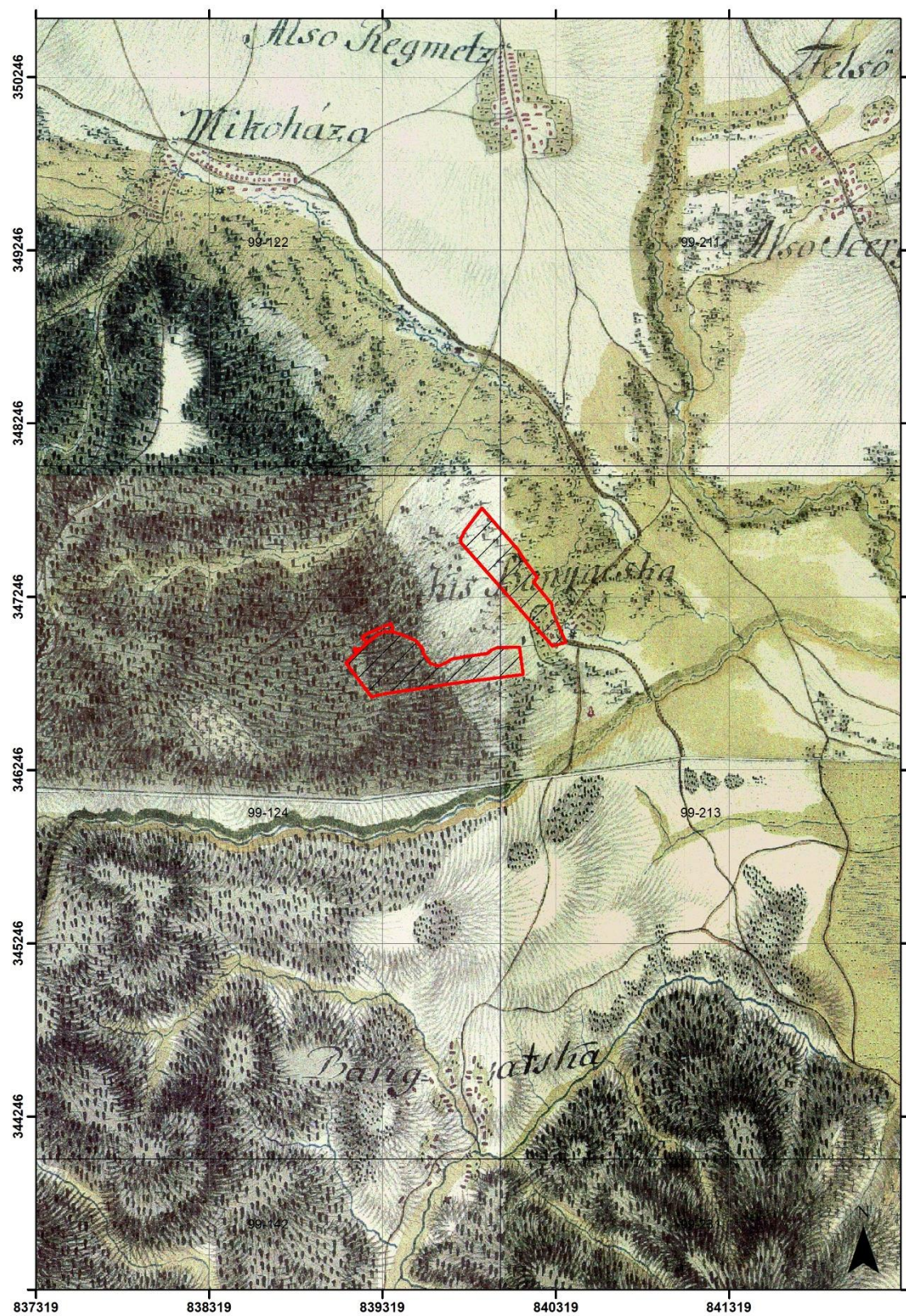
A tájhasználat szerinti tagolást segítik az 17-19. századi katonai térképek, az ún. I-II.-III. Katonai felmérés. Az I. Katonai Felmérés (1763 – 1787) az első olyan térképészeti alkotás, amely több területre kiterjedően részletes és rendszeres információt tartalmaz a feltérképezett területről. A térképeken feltüntették a felszínborítást is, ami lehetővé teszi a korabeli táj rekonstruálását. Mindhárom Katonai Felmérés eredeti színes, kéziratos szelvényei a bécsi Kriegsarchivban találhatóak. A térképezés felvételi méretaránya 1:28 800, (1 hüvelyk = 400 bécsi ölből levezetve). A térkép vetület nélküli, egységes geodéziai hálózat és koordináta rendszer nélkül készült. A vetület hiánya miatt nagyobb területen már nem lehetett pontosan illeszteni a szelvényeket, de a vizsgált terület esetében a térképen számos olyan illesztési pont található, mely lehetővé teszi georeferálását, és a mai térképi rendszerekkel való összevetését.

Az **I. katonai felmérés** geometriailag még kevésbé pontos, így itt a térkép illesztése a mai térképi elemekhez csak jelentős hibahatárral volt megoldható. A térképmű azonban nagyon fontos információval szolgál a tájhasználati viszonyokról.

Részben rögzíti a főbb útvonalakat, melyek a történeti és régészeti korokban meghatározták azt is, hol érdemes megtelepedni. A Bózsza mentén a hegyek lábánál dél felé haladó nagy út mentén a középkorban illetve a régészeti korokban több település jött létre. A Bózsza itt folyik bele a Ronyvába, a torkolat környezete szintén jó telepítő tényező lehet. A kutatási terület azonban ettől a fő útvonaltól távolabb, a hegyek lábán helyezkedik el.

A kutatási terület környezetében volt a történeti korokba – mint ahogyan azt az első katonai felmérés is mutatja – a mai Széphalom elődje, Kis Bányácska. A kutatási területen azonban nem kerültek elő olyan nyomok, melyek e település napi tevékenységéhez, a bányászathoz lennének kapcsolhatóak.

A 18. században a kutatási terület jó részét még erdő fedte.

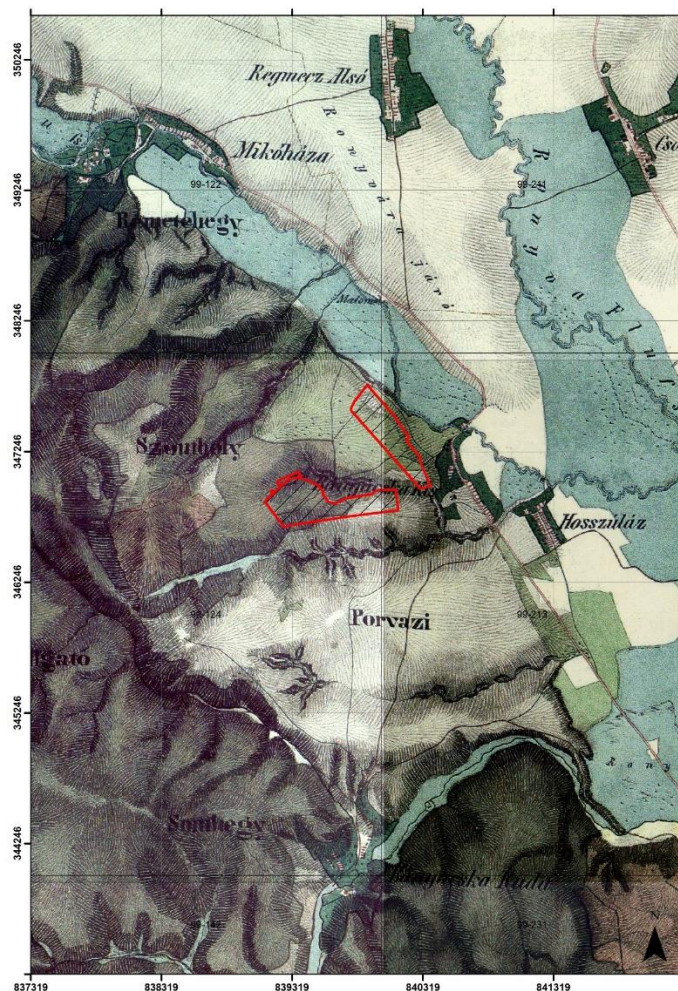

4. ábra A kutatási terület az I. katonai felmérésen

Első Ferenc császár 1806-ban rendelte el a II. katonai felmérést, amely a Magyar Királyság területén több megszakítással 1810 és 1866 között folyt. A felmérés un. „Cassini” féle vetületben (négyzetes hengervetület) történt, amelynek geodéziai alapját többszintű háromszögelési hálózat építette. A terepi felvétel 1 :28 800 méretarányú, 1833 -tól kezdődően trigonometriai magasságmérés is segítette a felméréseket. Lapjai igen jól illeszthetők a mai térképekhez. A II. Katonai Felmérés névanyag sokkal pontosabb, út -és vízrajza megbízhatóbb, és a felszínborítás elkülönítése is sokkal pontosabb, mint az I. Katona Felmérésen.

Itt már jóval pontosabban lehetett illeszteni a térképet a mai EOV térképekhez.

Ezen a térképkivágaton az északi terület szomszédságában egy nagyméretű, vízenyős felszínt találunk. Régészeti jelenségre, lelőhelyre utaló térképi elemet nem mutat a térkép.

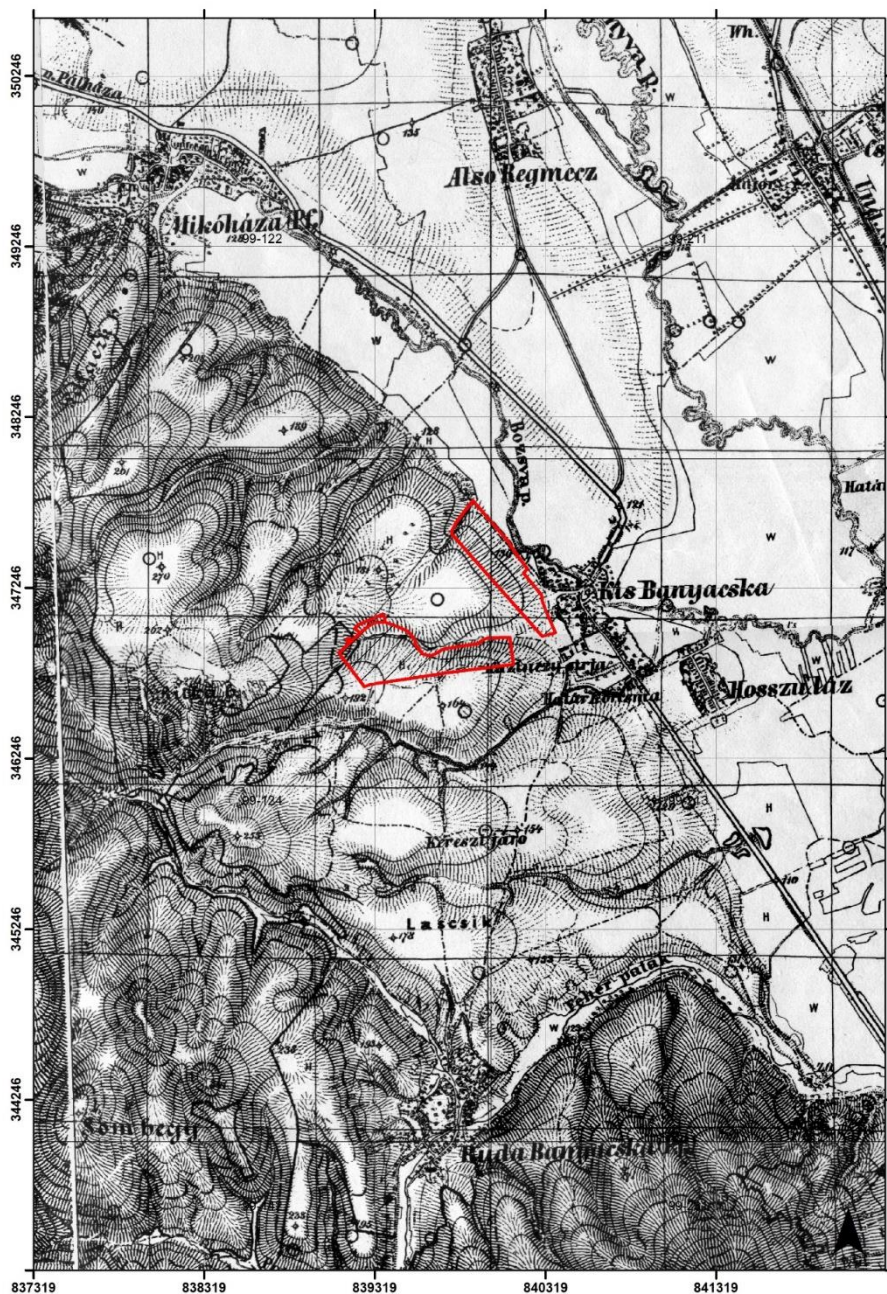

5. ábra A kutatási terület a II. katonai felmérésen

A **III. Katonai Felmérést** 1869- ben rendelték el, hazánkban 1872 – 1884 között folyt. Az egész felmérés 1887-re, viszonylag rövid idő alatt (17 év) alatt be is fejeződött. Az elkészült térképek méretaránya 1:25

000 méretben készült el. A III. Katonai Felmérés alapján készítették szinte az összes katonai, műszaki, tudományos stb. térképet a két világháború között.

Ezen a térképen jelölik Kis Bányácskát, de régészeti lelőhelyre utaló térképi elemet nem találunk a kutatási területen és környezetében.

6. ábra A kutatási terület a III. katonai felmérésen

Az 1962-es EOVS térképlap dűlőnevei Liget és Szilvás-dűlő, nem segítenek régészeti lelőhelyek lehatárolásában.

A kutatási terület a légifelvételek fényében

A kutatási területre vonatkozóan átnéztük az archív légi felvételeket. 1965-ben még szántóföldként művelték mindkét helyszínt. Régészeti lelőhelyre utaló felszíni mintázat nincs a felvételen.

2000-ben még szintén szántóföldi művelés volt, a felvételen nem látszik régészeti lelőhelyre utaló felszíni mintázat.

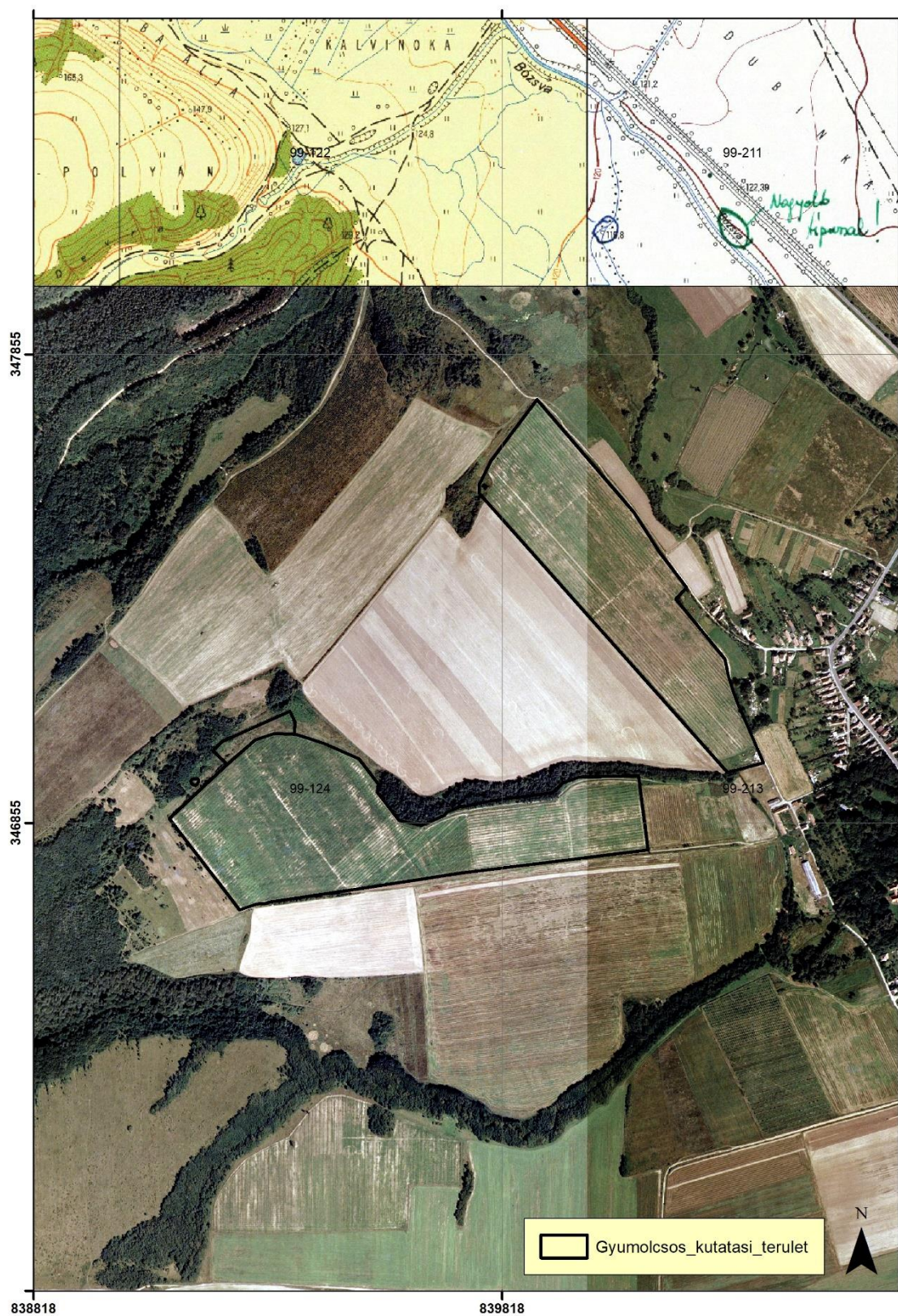
2005-ben és 2011-ben már gyümölcsöskerteket látunk a vizsgált területeken, régészeti lelőhelyre utaló felszíni mintázat e fotókon sincs.

7. ábra A kutatási terület légi felvétele -1965 (fentrol.hu)

8. ábra A kutatási terület légi felvétele -2000

9. ábra A kutatási terület légi felvétele -2005

10. ábra A kutatási terület űrfelvétele -2011

Régészeti értékleltár

A 2001. LXIV. A kulturális örökségvédelméről szóló törvény (Kötv) megkülönböztet nyilvántartott régészeti lelőhelyeket: „a közhiteles nyilvántartásba vett, e törvény alapján általános védelem alatt álló régészeti lelőhely”(Kötv. 7. § 23.) valamint régészeti lelőhelyeket: „földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatók” (Kötv. 7. § 35.)

A Kötv. régészeti örökségnek tekinti „az emberi létnek a föld felszínén, a föld vagy a vizek felszíne alatt és a természetes vagy mesterséges üregekben 1711 előtt keletkezett érzékelhető nyomát, amely segít megismerni az egyetemes kultúrát, az emberiség történetét, kapcsolatát környezetével, valamint hozzájárul az ország területén élt népek és a nemzet történelmének rekonstrukciójához, igazolja, bemutatja, alátámasztja népünk eredetét és fejlődését, továbbá amellyel kapcsolatos információszerzés fő forrásai a feltárás és egyéb kutatási módszerek.” (Kötv. 7. § 37)

A Közhiteles nyilvántartás 2023 évi adatbázisa szerint az alábbi régészeti lelőhelyek ismertek a beruházási területéről és közvetlen környékéről, melyek a vizsgált területek régészeti érintettségének megértését segítik.

21106-Sátoraljaújhely, Torzsás-dűlő

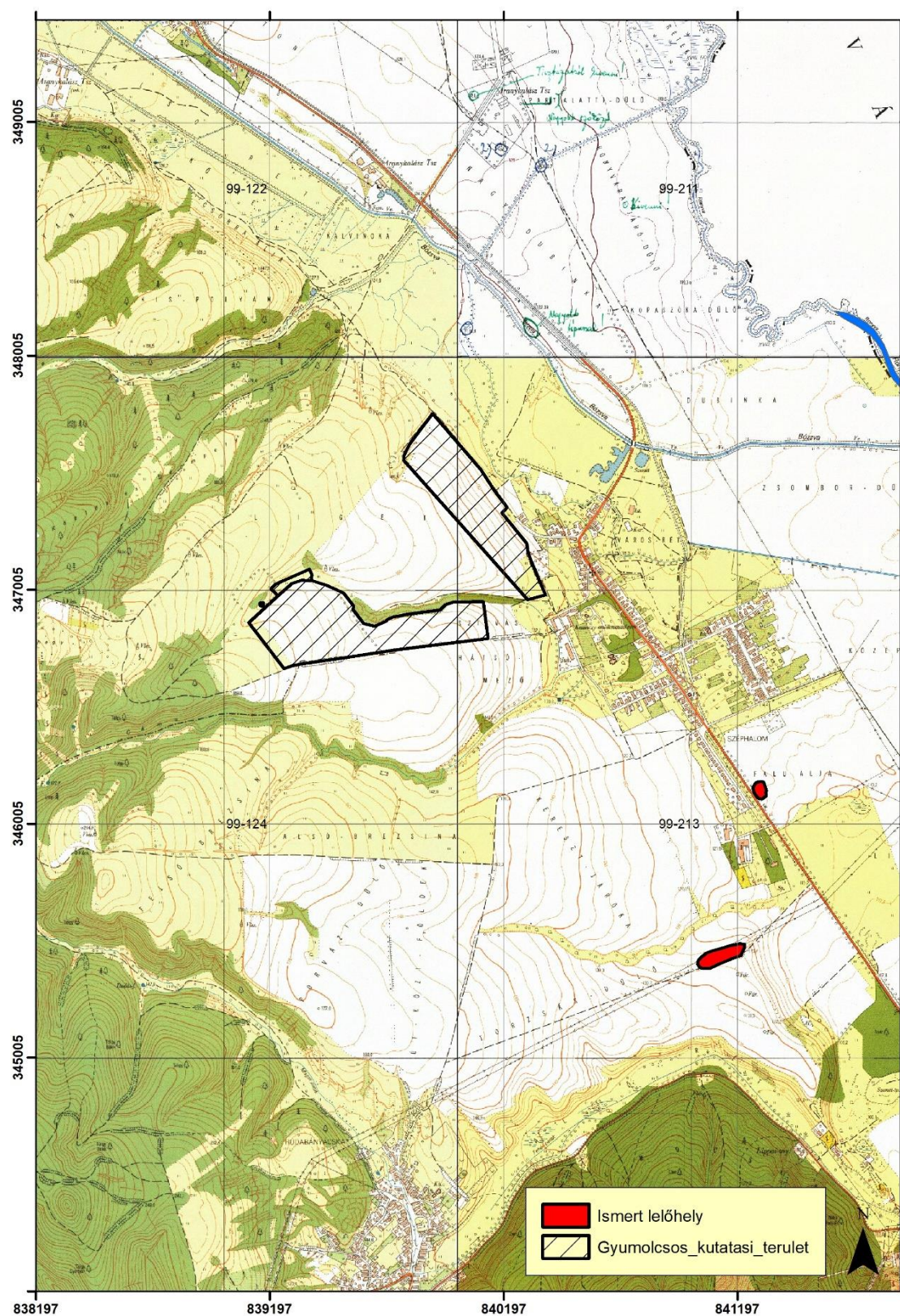
A területen Hellebrandt Magdolna a miskolci Herman Ottó Múzeum régésze 1976-ban újkőkori településnyomokat talált.

88825-Széphalom, Falu-alja dűlő

A területen 2015-ben Lukács József újkőkori településnyomokat talált.

Egyik régészeti lelőhely sem esik a kutatási területre.

Mindkét régészeti lelőhely a Ronyva-síkra lefutó dombok peremén helyezkedik el. A régészeti lelőhelyek által kijelölt sáv az, ami a Ronyva-mentén a régészeti korokban megtelepedésre alkalmas volt. Ha ezek elhelyezkedését összevetjük a kutatási területtel, akkor látható, hogy a megtelepedésre alkalmas terület a régészeti korokban a kutatási területhez képest egy térszínnel alacsonyabban, a patak völgyhöz közelebb helyezkedik el.

11. ábra Ismert régészeti lelőhelyek a kutatási terület környezetében

Régészeti Terepbejárás

A kutatási terület régészeti terepbejárását 2023. október 13. napján végeztük.

Mindkét területet gyümölcsös fedi. A fák alatt a felszín régészeti szempontból teljesen fedettnek tekinthető (gyep). csupán a fák törzse körüli terület volt helyenként vizsgálható.

12. ábra A déli terület fedettsége

13. ábra Az Északi terület fedettsége

A déli terület mellett található egy szántóföld. Itt, a kutatási területtel közvetlenül határos szántóföldön is végeztünk régészeti terepbejárást, esetleges régészeti lelőhelyre utaló felszíni leletek meghatározása érdekében.

14. ábra A kutatási terület melletti szántóföld bejárása

A régészeti terepbejáráson régészeti lelőhelyre utaló felszíni leleteket nem találtunk.

Összefoglalás

A hatástanulmányban a **3989 Alsóregmec, 069/7; 069/14 és 074 hrsz.-ú öntözőtelep** kialakításához kapcsolódóan vizsgáltuk a területre vonatkozó történeti térképeket, légi felvételeket, régészeti adattári adatokat, a közhiteles régészeti lelőhely-nyilvántartást, valamint elvégeztük a kutatási terület régészeti bejárását.

A munka során a kutatási területen régészeti lelőhelyre utaló adatot, felszíni nyomot, régészeti leletet nem találtunk.

Ez alapján a tervezett beruház megvalósításának régészeti oldalról nem látjuk akadályát.

Előfordulhat azonban, hogy az érintett területen mégis olyan felszíni nyomok alapján nem meghatározható régészeti leletek – jellemzően egykori temetkezések- melyeket az Örökségvédelmi Hatástanulmány készítéséhez előírt módszerekkel előre nem lehetett jelezni. Erre az esetre a 2001. évi LXIV. törvény (Kötv). előírja, hogy a leletek előkerülését haladéktalanul be kell jelenteni a település jegyzőjének illetve a területileg illetékes megyei hatáskörű városi múzeumnak (Herman Ottó Múzeum, Miskolc) és a szükséges régészeti intézkedések megtételéig gondoskodni kell az előkerült leletek eredeti állapotban történő megőrzéséről.

A tervezett földmunkák során a 2001. évi LXIV. törvény értelmében kell eljárni

Még nem lehet pontosan tudni, hogy a fejlesztéshez kapcsolódóan a most vizsgált területen pontosan milyen jellegű egyéb, kiegészítő tevékenységek fognak megvalósulni. Ezek megvalósításhoz kapcsolódóan a lehetséges fejlesztési irányok az Örökségvédelmi Hatástanulmány elkészítésén túl esetlegesen további régészeti feladatellátást vonhatnak maguk után. E lehetséges fejlesztések a terület régészeti kezelése szempontjából három csoportra bonthatók. Az alábbiakban tájékoztatásul közöljük e három lehetséges fejlesztési csoportot, és a hozzájuk kapcsolódó törvény által előírt régészeti feladatellátást.

Beruházástípusok és a hozzájuk tartozó régészeti feladatellátás menete

Régészeti feladatellátás menete szempontjából három beruházás típus különböztethető meg, ezek:

Kiemelt nagyberuházás:

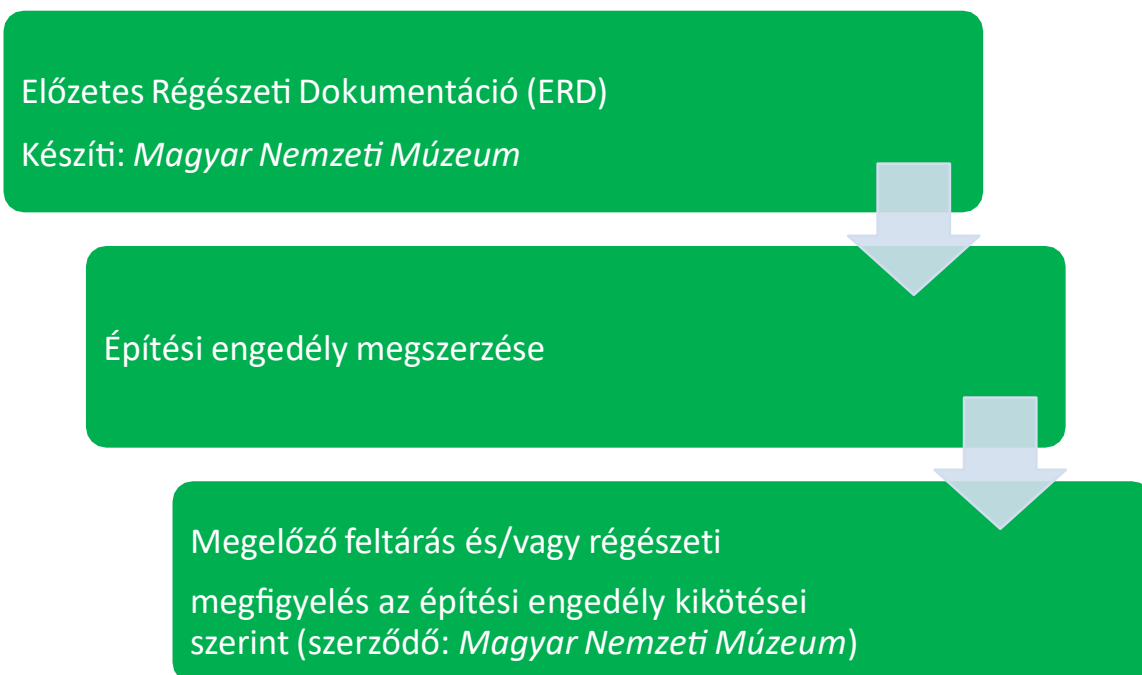
Örökségvédelmi szempontból kiemelt nagyberuházásnak minősül valamennyi olyan nagyberuházás,

- a) amellyel összefüggő közigazgatási hatósági ügyeket a Kormány rendeletében nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánított,
- b) amelyet törvény vagy kormányrendelet kiemelten közérdekű beruházássá, vagy amelyet*
- c) kormányrendelet nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű közlekedési infrastruktúra- beruházássá nyilvánított,
- d) amely a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. által kezelt,
- e) ami az energiahordozók szállításához, energiaellátás biztosításához szükséges, vagy

f) amely bányászati tevékenység végzésével jár.

Kiemelt nagyberuházás esetén **Előzetes Régészeti Dokumentációt (ERD)** kell készíttetni a *Magyar Nemzeti Múzeummal*. Az ERD elkészülte után, amennyiben területen régészeti emlékek találhatóak és azokat a földmunkákkal a régészeti emlékeket nem lehet elkerülni, vagy jogszabályban szabályozott módon elfedni, megelőző feltárást kell végezni. Amennyiben a területen az ERD nem határoz meg régészeti emlékeket, vagy ezek intenzitása alacsony, a beruházás földmunkáihoz régészeti megfigyelést kell megrendelni.

Kiemelt nagyberuházások esetén a megelőző feltárások és a régészeti megfigyelések elvégzéséről a területileg illetékes múzeumokon keresztül a *Magyar Nemzeti Múzeum* gondoskodik, és szükség esetén további intézményeket von be a munkába.

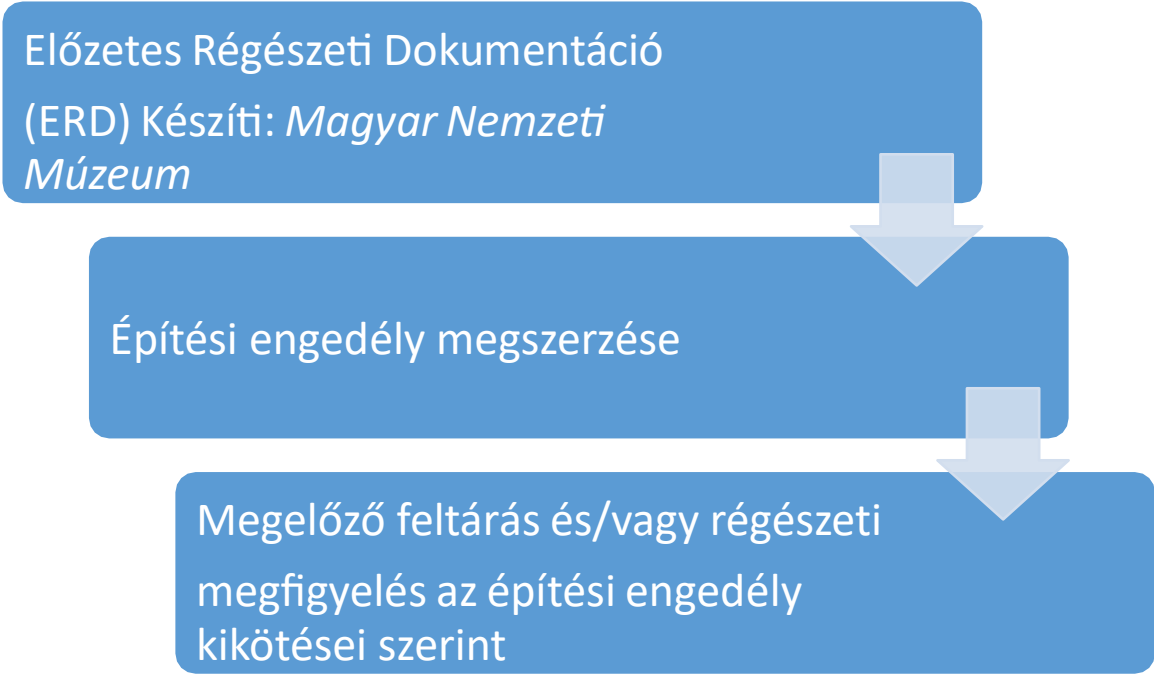

Nagyberuházás:

- a) a bruttó 500 millió forintos értékhatárt meghaladó teljes bekerülési költségű beruházás,
- b) a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. által kezelt beruházás,
- c) a védmű-, töltés- és a 2500 hektár alapterületet meghaladó árapasztó tározó-építés, vagy
- d) azon közérdekű célú beruházás, amelynek megvalósítása érdekében a kisajátításról szóló törvény szerint kisajátítást végeztek.
- e) Nagyberuházás esetén **Előzetes Régészeti Dokumentációt (ERD)** kell készíttetni a *Magyar Nemzeti Múzeummal*. Az ERD elkészülte után, amennyiben területen régészeti emlékek találhatóak és azokat a földmunkákkal a régészeti emlékeket nem lehet elkerülni, vagy jogszabályban szabályozott módon elfedni, megelőző feltárást kell végezni. Amennyiben a területen az ERD nem határoz meg régészeti emlékeket, vagy ezek intenzitása alacsony, a beruházás földmunkáihoz régészeti megfigyelést kell megrendelni.

Nagyberuházások esetén a megelőző feltárások és a régészeti megfigyelések szerződéskötésének koordinációja a Magyar Nemzeti Múzeum feladta, amely munkákat a területileg illetékes múzeumok, valamint szükség esetén további intézmények végzik el.

Előzetes Régészeti Dokumentáció
(ERD) Készíti: *Magyar Nemzeti Múzeum*

Építési engedély megszerzése

Megelőző feltárás és/vagy régészeti megfigyelés az építési engedély kikötései szerint

Nem nagyberuházás:

Azok a beruházások, amelyek nem tartoznak a fenti két típusba.

Régészeti lelőhelyeket érintő beruházásokhoz kapcsolódó régészeti feladatellátást a feltárás helye szerinti gyűjtőterülettel rendelkező területi múzeum, ennek hiányában az illetékes megyei hatókörű városi múzeum, Budapesten, a Budapesti Történeti Múzeum végzi.

Építési engedély, vagy bejelentés

Örökségvédelmi kikötés, vagy nyilvántartott lelőhely esetén szerződéskötés a területileg illetékes megyei hatókörű városi múzeummal.

Szükség esetén próbafeltárás, megelőző feltárás és/vagy régészeti megfigyelés

Nyilatkozat

Alulírott Dr. Puztai Tamás és Pusztainé Dr. Fischl Klára nyilatkozom, hogy jogosultak vagyunk az Örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezeteinek elkészítésére, valamint a tanulmányban javasolt megoldások összhangban vannak a vonatkozó szabályozással.

Miskolc, 2023. 10. 31.

Dr. Puztai Tamás

régész

Z4S21M

Pusztainé Dr. Fischl Klára

régész

2.3.1/688-4/2004